

Максіменцев М. Г.,
*доктор юридичних наук,
професор кафедри кримінального права та процесу
Державного податкового університету*

**ПРОЦЕДУРНІ І АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ЗАХОДІВ
РЕСТРУКТУРИЗАЦІЇ І ВІДНОВЛЕННЯ ПІДПРИЄМСТВ У СТАНІ
НЕПЛАТОСПРОМОЖНОСТІ, ВБАЧАЮЧИ ІНТЕГРАЦІЮ
В ЗАКОНОДАВСТВО УКРАЇНИ ПРАКТИК ЄС
ЩОДО РЕГУЛЮВАННЯ БАНКРУТСТВА**

**PROCEDURAL AND ADMINISTRATIVE-LEGAL ASPECTS
OF MEASURES FOR RESTRUCTURING AND RECOVERY
OF INSOLVENT ENTERPRISES CONSIDERING INTEGRATION
OF EU PRACTICES ON BANKRUPTCY REGULATION
INTO UKRAINIAN LEGISLATION**

У статті проаналізовано питання щодо процедури відновлення платоспроможності на межі банкрутства, участі судів у реструктуризації, санації, з урахуванням досвіду реформування законодавства, регламентів і Директив ЄС, їх значення в законодавчому і адміністративно-правовому забезпеченні процедур банкрутства, відновлення платоспроможності і санації підприємств в Україні, впровадженні превентивної реструктуризації з врахуванням реалій воєнного стану. Заходи, спрямовані на підвищення ефективності та конвергенцію адміністративно-правового регулювання та процедур в Україні щодо реструктуризації, неплатоспроможності та погашення боргу до стандартів Європейського Союзу, особливо враховуючи внесення змін до Директиви (ЄС) 2017/1132 (Директива про реструктуризацію та неплатоспроможність), яка регулює процедури банкрутства та успішно застосована в Німеччині та кількох європейських країнах. У цій директиві містяться основні принципи превентивної реструктуризації та система заходів, спрямованих на підвищення ефективності цієї процедури, погашення боргів і запобігання банкрутству. Це повинно привертати неабияку увагу і українських фахівців у силу обмеженого певним галузевими юрисдикціями взаємного з ЄС визнання та реалізації судовими органами рішень і постанов судів України та ЄС. Бо назріває перспектива активізації транскордонного співробітництва у процедурах банкрутства, санації неплатоспроможних підприємств, пошуку та повернення, репатріації врятованих капіталів. Обґрунтовано, що Директиви і норми ЄС про превентивну реструктуризацію, банкрутство і відновлення платоспроможності і національні стратегії реструктуризації вже пропонують ефективні рішення, які Україна може і повинна використовувати для запобігання призупиненню і скороченню ділової активності, збереження платоспроможності підприємств в кризових умовах воєнного стану в Україні.

Ключові слова: банкрутство, боржник, превентивна реструктуризація, арбітражний керуючий, неплатоспроможність, санація, адміністративно-правова процедура, ЄС.

The article is aimed at analyzing the issues of the procedure for restoring solvency on the verge of bankruptcy, the participation of courts in restructuring, rehabilitation, taking into account the experience of reforming legislation, regulations and EU Directives, their importance in legislative and administrative support of bankruptcy procedures, restoration of solvency and rehabilitation of enterprises in Ukraine, implementation of preventive restructuring taking into account the realities of martial law. Measures aimed at improving the efficiency and convergence of administrative and legal regulation and debt repayment procedures in Ukraine to the standards of the European Union, especially taking into account the amendments to Directive (EU) 2017/1132 (Restructuring and Insolvency Directive) (EU, 2019), which regulates bankruptcy procedures and has been successfully applied in Germany and many other European countries. This directive contains the basic principles of preventive restructuring and a system of measures aimed at increasing the efficiency of this procedure, repaying debts and preventing bankruptcy. This should attract considerable attention of Ukrainian specialists due to the mutual recognition and implementation by judicial authorities of decisions and rulings of the courts of Ukraine and the EU, which is limited to certain sectoral jurisdictions. Because there is a prospect of intensifying cross-border cooperation in bankruptcy proceedings, rehabilitation of insolvent enterprises, search and return, and

repatriation of rescued capital. It is substantiated that the EU Directives and Regulations on Preventive Restructuring, Bankruptcy and Restoration of Solvency and National Restructuring Strategies already offer effective solutions that Ukraine can and should use to prevent the suspension and reduction of business activity, to preserve the solvency of enterprises in the crisis conditions of martial law in Ukraine.

Key words: *bankruptcy, debtor, preventive restructuring, insolvency manager, insolvency, rehabilitation, administrative and legal procedure, EU.*

Постановка проблеми. В останні десять років Україна постійно рухається у напрямку євроінтеграції. Для вирішення цього важливого питання існують кілька правил, наприклад Директива (ЄС) 2019/1023 Європейського Парламенту та Ради від 20 червня 2019 року щодо рамок превентивної реструктуризації та погашення боргу. Заходи, спрямовані на підвищення ефективності та конвергенцію адміністративно-правового регулювання та процедур в Україні щодо реструктуризації, неплатоспроможності та погашення боргу до стандартів Європейського Союзу, особливо враховуючи внесення змін до Директиви (ЄС) 2017/1132 (Директива про реструктуризацію та неплатоспроможність). У цій директиві містяться основні принципи превентивної реструктуризації та система заходів, спрямованих на підвищення ефективності цієї процедури, погашення боргів і запобігання банкрутству. Також у Німеччині, згідно з Директивою ЄС 2019/1023, юридичні особи можуть оголосити себе банкрутами протягом 21 дня, якщо існує хоча б одна з ймовірних причин банкрутства та неплатоспроможності, і немає можливостей запобігти цьому. Передбачається створити окремі судові органи для вирішення проблем банкрутства та неплатоспроможності підприємств. Це повинно привертати неабияку увагу і українських фахівців у силу обмеженого певним галузевими юрисдикціями взаємного з ЄС визнання та реалізації судовими органами рішень і постанов судів України та ЄС. Бо намірає перспектива активізації транскордонного співробітництва у процедурах банкрутства, санації неплатоспроможних підприємств, пошуку та повернення, репатріації врятованих капіталів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У правовому полі ЄС нові тенденції гармонізації законодавства та адміністративно-правових процедур регулювання процедури банкрутства і відновлення платоспроможності, створення єдиного спільного економічного

простору знаходяться у фокусі постійної уваги таких науковців та експертів, як E. Glaeser, J. Payne, E. Tuelutte, D. Valiante, які знаходять відгук у вітчизняних роботах О.В. Демченка, О.В. Федорука, І.Г. Алексєєнка, Ю.П. Битяка, І.В. Патерило та інших. Аналіз наявних досліджень дозволяє зробити висновок, що подальші законодавчі зміни щодо банкрутства повинні зосереджуватися на «реабілітації» неплатоспроможного підприємства до його зупинки або перетворення в безнадійного банкрута шляхом відновлення платоспроможності у порядку санації. Ці зміни також повинні враховувати поточну ситуацію – більшість підприємств працюють під час воєнного стану та ракетних обстрілів, що підвищує ризик банкрутства та нездатності відповідати за грошовими зобов'язаннями. Важливо зробити акцент на оздоровлення підприємств та фінансовій освіті з метою запобігання випадкам банкрутства, що може включати обов'язкові консультації, курси з фінансового менеджменту або інші освітні програми, спрямовані на підвищення фінансової грамотності. Можливе залучення до процесу «санації» боржника посередника або медіатора, який проведе переговори з кредиторами щодо реструктуризації боргу, графіків погашення, надасть фінансові консультації.

Метою статті є розглянути адміністративно-правові і практичні особливості й аспекти адміністрування і реструктуризації боргу при неплатоспроможності з урахуванням інтеграції в законодавство України практик ЄС щодо регулювання процедури банкрутства.

Виклад основного матеріалу. Гармонізація законодавства про банкрутство/неплатоспроможність є важливою частиною становлення та інтеграції внутрішнього ринку ЄС. Найбільш повно ця законодавча ініціатива на початках знайшла відображення і імплементацію в реаліях процедур відновлення платоспроможності в Німеччині [1] і вже після цього поступово впроваджується і інших країнах спільного європейського простору ЄС і,

звісно, є у фокусі асоційований членів ЄС, як то України. Так, 19 вересня 2024 року Верховна Рада України схвалила євроінтеграційний законопроект про внесення змін до Кодексу України з процедур банкрутства та інших законодавчих актів України з метою впровадження Директиви Європейського парламенту та Ради ЄС 2019/1023 та запровадження процедур превентивної реструктуризації (реєстр. No. 10143) [2]. Це значна реформа в сфері банкрутства.

Внутрішній ринок може ефективно функціонувати лише за умови не спотвореної конкуренції і якщо вільному руху виробничих факторів не перешкоджають існуючі розбіжності між національними правовими режимами. Отже, гармонізація створює узгоджену систему для всіх акторів і забезпечує їм рівні умови гри.

Після багатьох років пропозицій та дискусій використовуючи Кодекс США про банкрутство як орієнтир, новий європейський нормативний документ, який, крім іншого, встановлює адміністративно-правові процедури превентивної реструктуризації – DIRECTIVE (EU) 2019/1023 OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL of 20 June 2019 on preventive restructuring frameworks (PRD) [3], прийнятий 20 червня 2019 року, став значною подією в законодавстві ЄС про неплатоспроможність разом із Європейським регламентом про неплатоспроможність, який зазнав переробки [4], та Директиви 2017 року (Directive (EU) 2017/1132 (Directive on restructuring and insolvency) [5], яку вона доповнила. Згідно з PRD, Європейський регламент про неплатоспроможність не вирішував відмінностей між національними законами щодо банкрутства. Таким чином, Директива доповнює Регламент і виходить за межі питань судового співробітництва, встановлюючи внутрішні змістовні стандарти для процедур превентивної реструктуризації, а також для процедур, що призводять до погашення боргу для підприємців. PRD забезпечує, що платоспроможні підприємства та підприємці, які перебувають у фінансових труднощах, мають доступ до ефективних національних рамок превентивної реструктуризації, які дозволяють їм продовжувати діяльність; сумлінні неплатоспроможні або надмірно обтяжені боргами підприємці можуть отримати вигоду від повного погашення боргу через розумний період часу,

тим самим надаючи їм другий шанс; ефективність процедур щодо реструктуризації враховує підвищення верхнього порогу неплатоспроможності та погашення заборгованості, зокрема з метою скорочення їх тривалості.

Директива передбачає, що реструктуризація повинна дозволяти боржникам, які зазнають фінансових труднощів, продовжувати свій бізнес, повністю або частково, шляхом зміни складу, умов або структури їхніх активів і зобов'язань, або будь-якої іншої частини структури капіталу. У свою чергу, це забезпечить більшу узгодженість процедур реструктуризації та неплатоспроможності, що принесе користь, зокрема, малих та середніх підприємств (МСП), оскільки вони більш схильні до ліквідації через відсутність необхідних ресурсів порівняно з великими підприємствами. За словами Джерарда МакКормака, Директива наголошує на ролі інструментів раннього попередження, які мають на меті сприяти розвитку нової культури превентивної реструктуризації, коли життєздатні підприємства, які перебувають у фінансових труднощах, можуть отримати доступ до процедур ранньої реструктуризації, а механізм запроваджується для підвищення можливості успішної реструктуризації [6].

Структура PRD поділяється на три основні елементи: (1) превентивна структура реструктуризації; (2) положення про другий шанс/новий старт; та (3) більш загальні положення, спрямовані на підвищення ефективності процедур реструктуризації, неплатоспроможності та другого шансу. Події в реформуванні процедур відновлення платоспроможності і реструктуризації в правовому полі ЄС безумовно перекликається із завданнями і процедурами, закладеними в реформи законодавства і адміністративно-правових процедур відновлення платоспроможності і виведення із ризикованого стану банкрутства, що загрожує наразі багатьом підприємствам в Україні за наслідками загроз бізнесу під час воєнного стану. Це логічна складова правової імплементації європейської і євроатлантичної інтеграції України, реформ у цьому галузевому правовому полі України.

Законодавство про неплатоспроможність в Україні можна поділити на дві галузеві виміри: (а) законодавство, що регулює проваджен-

ня у справах про неплатоспроможність банків. Про це йдеться у Законі «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» від 23 лютого 2012 року [7] та Закону «Про банки та банківську діяльність» від 7 грудня 2000 року [8]; (б) законодавство, що регулює провадження у справі про неплатоспроможність боржників, які не є банками. В основу другого виміру покладено два законодавчих блоки, це Кодекс України з процедури банкрутства від 18 жовтня 2018 року, є основним законом щодо провадження у справах про банкрутство/неплатоспроможність в Україні щодо боржників, які не є банківськими установами [9]. Новий кодекс з цих питань почав діяти з 21 жовтня 2019 року. І, звісно, треба згадати Господарський процесуальний кодекс України від 6 листопада 1991 року із значними змінами у 2001 році [10], який регулює різні судові процедури в рамках провадження у справах про неплатоспроможність і застосовується, якщо Кодекс про неплатоспроможність не містить конкретних положень з того чи іншого питання.

Наразі, Законодавство про неплатоспроможність в Україні надає боржнику право звернутися до суду із заявою про неплатоспроможність за певних підстав. У ньому також викладено низку обставин, за яких боржник зобов'язаний звернутися до суду із заявою про відкриття провадження у справі про неплатоспроможність проти себе.

Боржник повинен ініціювати процедуру неплатоспроможності протягом одного місяця, якщо виконання боржником своїх зобов'язань перед одним або кількома кредиторами призведе до неможливості задоволення вимог інших своїх кредиторів. Директор боржника нестиме солідарну відповідальність за незадоволення вимог кредиторів у разі непорушення боржником процедури неплатоспроможності протягом встановленого законом місячного строку.

Будь-який кредитор, включаючи уповноважені державні органи (наприклад, державні податкові органи), має право ініціювати процедуру неплатоспроможності. Кілька кредиторів мають право приєднатися до вимог та ініціювати провадження у справі про неплатоспроможність спільно. Управління майном – це перша стадія провадження у справі про неплатоспроможність, яка слугує запобіганню нена-

лежному розпорядженню активами боржника та встановленню контролю за ними до того, як кредитори вирішать (з подальшим затвердженням судом) долю боржника (наприклад, реабілітувати/реструктуризувати чи ліквідувати боржника).

Розпорядник майна (арбітражний керуючий) є ліцензованим незалежним підприємцем, який здійснює управління майном на підставі рішення суду. Суд затверджує кандидатуру розпорядника майна, обраного випадковим чином за електронною базою даних арбітражних керуючих.

Адміністративно-господарська роль розпорядника майна полягає в збереженні активів боржника від нецільового використання та розпорядження, виявленні кредиторів боржника та скликанні перших зборів кредиторів. Мораторій та обмеження на виплати врегульовано таким чином, що порушення українським судом провадження у справі про неплатоспроможність, як правило, спричиняє мораторій на задоволення вимог певних кредиторів.

За період дії мораторію:

- Боржник буде позбавлений можливості задовольнити вимоги та вступити в домовленості, спрямовані на забезпечення вимог, строк погашення яких настав до дати порушення провадження у справі про неплатоспроможність;

- Примусове стягнення на майно боржника зупиняється незалежно від того, чи було виконано зобов'язання;

- Не може застосовуватися відсотки за прострочення або будь-які інші штрафні санкції чи санкції за порушення грошових зобов'язань.

Мораторій триватиме до завершення провадження у справі про неплатоспроможність, крім мораторію на задоволення вимог під заставу майна боржника, який автоматично припиняється після спливу 170 календарних днів з початку здійснення процедури управління майном, крім випадків, коли боржник визнаний неплатоспроможним або протягом цього часу суд не відкрив провадження у справі про санацію.

Формально мораторій не поширюється на платежі, які настають після порушення провадження у справі про неплатоспроможність. Після порушення провадження у справі про неплатоспроможність боржнику може бути

дозволено за умови проходження різних процедур узгодження здійснювати договірні платежі, якщо договір не буде укладено до порушення провадження у справі про неплатоспроможність. Однак на практиці, якщо боржник відмовляється від здійснення договірних платежів після відкриття провадження у справі про неплатоспроможність, примусове виконання (за винятком потенційного примусового виконання забезпечення) щодо боржника неможливе, оскільки, як зазначалося вище, примусове виконання буде призупинено на час дії мораторію.

Мораторій не поширюється на:

- 1) платежі, які настають після порушення провадження у справі про банкрутство;
- 2) виплати кредиторам, затверджені відповідно до плану санації;
- 3) платежі, здійснені в рамках будь-якої ліквідаційної процедури щодо боржника;
- 4) виплати заробітної плати, аліментів, авторської винагороди та відшкодування шкоди, присудженої за позовами про загибель або тілесні ушкодження; та
- 5) залік кредиторами.

Передбачається й обмеження на транзакції, адже при управлінні майном, як правило, уповноважений не замінює генерального директора або інше керівництво боржника. Однак, якщо генеральний директор порушує закон, суд може за заявою кредиторів усунути генерального директора з посади та тимчасово призначити керівником з управління майном на посаду генерального директора. На етапі управління майном керівнику боржника не дозволяється укладати такі договори та вчиняти такі дії: (1) будь-яке відчуження або створення забезпечувального інтересу до нерухомого майна; (2) надання або взяття позик (кредитів), (3) видача поручительства, гарантії, виконання договорів про відступлення права вимоги, укладення довірчих угод; (4) будь-яка реорганізація або ліквідація боржника, (5) будь-яке створення або участь у будь-яких господарських товариствах, (6) виплата дивідендів та (7) випуск цінних паперів; (8) укладення суттєвих (істотних) договорів (тобто таких, за якими договірна сума перевищує один відсоток від загальної вартості активів боржника), також відчужен-

ня матеріальних цінностей потребують згоди комітету кредиторів.

Звісно, що в ідеалі такий нормативно зумовлений правовий механізм і засади адміністративно-правової процедури регулювання діяльності неплатоспроможного підприємства націлені, у першу чергу, на досягнення ефективності реабілітаційної процедури відновлення платоспроможності і нормальної господарської діяльності ввіреного підприємства. Після закінчення процедури управління майном комітет кредиторів має право звернутися до суду із заявою про відкриття провадження у справі про санацію. Остання являє собою систему заходів, спрямованих на відновлення платоспроможності боржника, керівництва санацією. Після винесення рішення судом керівник санації починає санацію боржника. Кредитори не можуть брати безпосередню участь в управлінні боржником, оскільки відповідальність за це несе виключно керівник санації. Однак комітет кредиторів повинен затвердити будь-які значні договори, які керівник санації має намір укласти, якщо план санації не скасовує цю вимогу щодо затвердження згідно із законом. Керівник санації повинен розробити план санації, отримати згоду на нього від кредиторів і подати його на затвердження до суду. Керівник санації замінює керівника боржника і несе відповідальність за виконання плану санації.

До повноважень керуючого санацією також належить проведення інвентаризації майна боржника, стягнення дебіторської заборгованості, розірвання договорів в односторонньому порядку та оскарження попередніх угод, укладених боржником через низку причин, зокрема, якщо виконання такого договору спричинило б шкоду боржнику; контракт є довгостроковим контрактом (тобто перевищує один рік) або структурований таким чином, що боржник отримує вигоду у довгостроковій перспективі та якщо виконання договору унеможливить відновлення платоспроможності боржника.

У судовій практиці і законодавстві не зрозуміло, чи всі ці умови або будь-яка з них повинні бути виконані для того, щоб керівник реабілітації міг відмовитися від виконання договору. У 2009 році Верховний Суд України, в одному із ранніх рішень, роз'яснив, що за чинним на той час законодавством про неплатоспромож-

ність достатньо однієї умови для відмови, проте сукупність судових справ, які не є послідовними в цьому питанні, не дає однозначної відповіді, як ці положення мають застосовуватися [11]. Разом із цим, українське законодавство про неплатоспроможність загалом спонукає комітет кредиторів розробити план дій щодо відновлення платоспроможності боржника заохочуючи санацію. Основними варіантами «плану санації» є такі: (1) реструктуризація боржника; (2) зміна засад підприємницької діяльності боржника; (3) припинення збиткового виробництва; (4) тимчасове призупинення платежів або відстрочка платежів, а також прощення боргу, щодо якого має бути укладена мирова угода; (5) стягнення дебіторської заборгованості; (6) реструктуризація активів боржника; (7) продаж активів боржника (але не критично важливих доходуотворюючих); (8) відступлення боргових зобов'язань інвесторам; (9) вивільнення працівників боржника, які не будуть залучені до реалізації плану санації; (10) виконання обов'язків боржника третіми особами; (11) обмін вимог кредиторів на активи боржника або власний капітал боржника; (12) отримання позик і кредитів, придбання товарів на умовах кредиту.

Висновки. Важливість процедури відновлення платоспроможності на межі банкрутства, участі судів у реструктуризації, санації,

описаної в цій статті, може здатися незначною порівняно з величезними грошовими вливаннями та допомогою, необхідною для відновлення економіки України, хоча операційно і у віддаленій перспективі це не так. Реструктуризація бізнесу, санація, з іншого боку, може бути засобом захисту внутрішніх капіталовкладень шляхом порятунку стійкого бізнесу, не вимагаючи великих грошей. Реструктуризація може пом'якшити соціальний тиск, скорочення виробництва та безробіття, як зазначалося раніше в цій статті. Незважаючи на те, що це лише невелика частина більшої системи, необхідної для відновлення національної економіки, його важливість не слід недооцінювати. У країні вже є основа для переходу бізнесу під загрозою банкрутства, ліквідації чи втрати платоспроможності. Це означає, що їй не потрібно робити законодавчі зміни з чистого листа чи шукати унікальні механізми, які полегшать цей перехід. PRD у законодавстві ЄС і стратегії національної реструктуризації вже пропонують можливі рішення, які Україна може і повинна використовувати, а Верховна Рада втілює за допомогою законодавців у нещодавніх новаційних процесах інтеграцію у правове поле України напрацьованого європейцями механізму превентивної реструктуризації і заходів відновлення платоспроможності.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Oleksandr D. Sviatotskyi, Rodion B. Poliakov, The order of property realisation in bankruptcy (insolvency) procedure under the law of Ukraine and Germany, *Journal of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine*, 28, 4, (210–222), (2021). <https://visnyk.kh.ua/en/journals/visnik-naprmu-4-2021-r/poryadok-realizatsiyi-mayna-v-protseduri-bankrutstva-neplatospromozhnosti-vidpovidno-do-zakonodavstva-ukrayini-ta-nimechchini>
2. Верховною Радою України прийнято Закон, який запроваджує процедуру превентивної реструктуризації. Прес-служба Апарату Верховної Ради України. 20 вересня 2024. https://www.rada.gov.ua/news/news_kom/253801.html
3. DIRECTIVE (EU) 2019/1023 OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL of 20 June 2019 on preventive restructuring frameworks. [https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2019/1023/#:~:text=Directive%20\(EU\)%202019%2F1023,and%20amending%20Directive%20\(EU\)%202017](https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2019/1023/#:~:text=Directive%20(EU)%202019%2F1023,and%20amending%20Directive%20(EU)%202017)
4. Regulation (EU) 2015/848 of the European Parliament and of the Council of 20 May 2015 on insolvency proceedings (recast). <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32015R0848>
5. Eric Russo. The EU Directive on Restructuring and Insolvency and the Strengthening of the Creditor's Role in the Course of Restructuring Procedures (accessed on January 1, 2025). <https://www.quinnemanuel.com/media/qo4naun3/the-eu-directive-on-restructuring-and-insolvency-and-the-strengthening-of-the-creditor-s-role-in-the-course-of-restructuring-procedures.pdf>
6. McCormack, G. (2021). The European Restructuring Directive and stays on creditor enforcement actions. *International Insolvency Review*, 30(S1), S67–S88. <https://doi.org/10.1002/iir.1423>. <https://international.vlex.com/vid/the-european-restructuring-directive-1049454200>
7. Про систему гарантування вкладів фізичних осіб, Закон України від 23 лютого 2012 року № 4452-VI. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4452-17#Text>

8. Про банки і банківську діяльність, Закон України 7 грудня 2000 року № 2121-III. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14#Text>
9. Кодекс України з процедур банкрутство, Закон України від 18 жовтня 2018 року № 2597-VIII. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2597-19#Text>
10. Господарський процесуальний кодекс України, Закон України від 6 листопада 1991 року № 1798-XII. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12#Text>
11. Застосування норм Кодексу України з процедур банкрутства. Збірка наукових статей / За загальною редакцією д.ю.н., судді Верховного Суду С. В. Жукова. К.: Алерта, 2019. 216 с. https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/Jukov_Zbirka_Bankrut_v2_191007_out.pdf